

Voorkomen van broedende roofvogels in en rond de stad Groningen in 2007

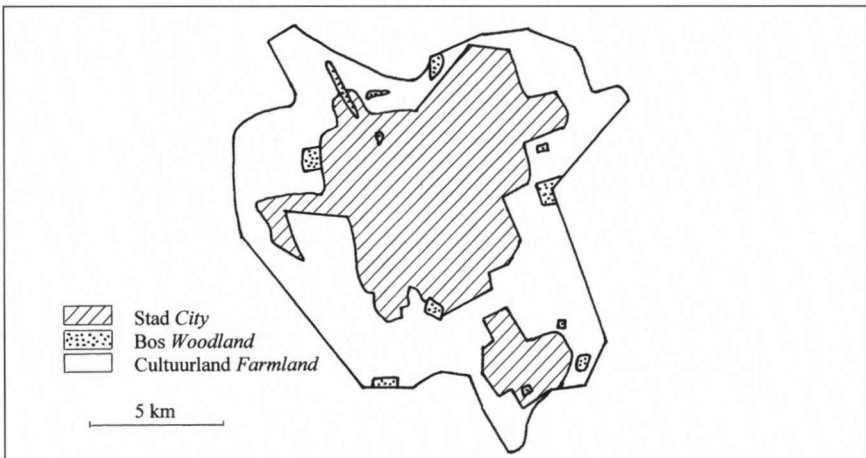
Pieter de Haan

In 2007 ben ik begonnen met een roofvogelinventarisatie in en rond de stad Groningen. Deze voor Nederlandse begrippen middelgrote stad dijt alsmaar verder uit, en slokt daarbij de omringende groene ruimte op. Ik wilde weten in hoeverre roofvogels in staat zijn jongen op de vleugels te krijgen in de groene enclaves van de stad waar ik woonachtig ben.

Werkwijze en gebied

Vanaf half februari tot half augustus 2007 heb ik alle potentieel geschikte broedplaatsen van roofvogels in en rond Groningen systematisch volgens de WRN-methode afgezocht (Bijlsma 1997). Gemiddeld kostte me dat 16 uren per week. Voor de grote soorten als Havik en Buizerd vermoed ik alle nesten en territoria te hebben gevonden; voor de Sperwer – die immers ook in grote achtertuinen kan broeden – is dat niet zeker. Daar komt bij dat ik in de stad zelf de minste tijd heb doorgebracht.

Het gebied beslaat grofweg 13.650 ha (Fig. 1), inclusief Groningen stad, Haren en Hoogkerk. Daarvan beslaat bos niet meer dan 150 ha, versnipperd in kleine blokjes, randen en parken en begraaftplaatsen. Stedelijk gebied neemt met 6900 ha iets meer dan de helft van het totale oppervlak in beslag; de resterende 6600 ha bestaat uit gras- en akkerland, meren, plassen en infrastructuur.

Figuur 1. Overzicht van het werkgebied rond de stad Groningen. *View of the study area.*

Foto 1. Stadsuitbreiding aan de noordkant van de stad Groningen, Driebondspolder, aanleg knooppunt ringweg, juli 2007 (Pieter de Haan). De afgegraven grond werd in depot gezet op de plek waar in 2006 een paar Bruine Kiekendief had gebroed. In het bos rechts, waarvan de rand is gerooid, broedde een Buizerd. Op de hoogspanningsmast deed een Torenvalk een broedpoging. *Building activities just north of the city of Groningen in 2007, destroying a breeding site of Marsh Harriers. The partly cut woodlot to the right held an active Buzzard nest, the electricity pylon in the background a Kestrel nest.*

Resultaten

Vijf soorten roofvogels broedden in 2007 met zekerheid in het studiegebied; van een zesde, de Boomvalk, was dat niet zeker (Tabel 1). Afgezien van de Bruine Kiekendief waren dat allemaal boombroedende soorten.

Tabel 1. Aantal paren, broedsucces en aantal uitgevlogen jongen van roofvogels rond de stad Groningen (13.650 ha) in 2007. Bij de Havik vlogen nog eens zes jongen bij drie paren uit net ten zuiden van het studiegebied; deze zijn niet in de tabel opgenomen. *Number of pairs, nest success and number of fledglings of raptors breeding in/around the city of Groningen (13,650 ha) in 2007. Not included 3 successful Goshawk pairs, raising 6 fledglings, just south of the study site.*

Soort <i>Species</i>	Succesvol <i>Successful</i>	Niet succesvol <i>Failed</i>	Uitgevlogen <i>Fledglings</i>
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1	0	2
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	3	4	10
Sperwer <i>A. nisus</i>	5	5	17
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	12	10	25
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	4	3	21
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	?	?	0

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Slechts één broedgeval, in een aangelegd natuurgebied aan de noordoostkant van de stad. Twee broedplaatsen die in voorafgaande jaren bezet waren, bleken in 2007 voor hun oorspronkelijke doel te worden ingericht (Foto 1). Dat betekende het einde voor de Bruine Kiekendieven.

Op de enige broedplaats zag ik vanaf eind april geregeld het mannetje en het vrouwtje. Op 28 april riep er een jong mannetje in de omgeving van het vrouwtje, maar deze werd door haar verjaagd. Het leek me een jonge vogel. Het nest vond ik pas op 21 juli. Er vlogen toen twee jongen vanaf, en er lagen de resten van een jonge vrouw die vliegklaar op het nest was gestorven. Tijdens drie latere bezoeken zag ik steeds maar één jong in de nestomgeving.

Als voedsel vond ik – naast het gestorven jong – braakballen met aardmuisbotjes.

Havik *Accipiter gentilis*

Voor de Havik heb ik een groter gebied onderzocht, omdat in drie territoria aan de zuidkant van de stad niet werd gebroed. Vandaar dat ik de ring ten zuiden ervan, richting Eelde-Paterswolde-Roderwolde, heb meegenomen. Ik vond twee opvallende verschillen tussen de Haviken broedend aan de noord- en aan de zuidkant van de stad Groningen. De noordelijke, broedend op kleigrond, zaten alle drie in een wilg en brachten in meerderheid vrouwen groot (4 mannen, tegen zes vrouwen). Het zuidelijke drietal, op veengrond net buiten mijn onderzoeksgebied broedend, zat hoofdzakelijk in zwarte els en kenden een mannenoverschot (vijf mannen, tegen één vrouw).

Mislukkingen in de jongenfase kwamen niet voor. In drie langs de zuidrand van de stad Groningen werd niet gebroed. In één daarvan verdween het adulte vrouwtje in de broedfase tussen 9 en 30 april. Een ander territorium mislukte doordat er een wietplantage van 50 m² tot pal onder het nest was aangelegd.

Als prooien vond ik, naast veel Postduiven, onder meer Houtduif, Spreeuw, Merel, Ekster, Zwarte Kraai, Wilde Eend, Waterhoen, Kievit, Ransuil, Torenavalk, een jonge Buizerd en een jonge Haas.

Sperwer *Accipiter nisus*

Van de Sperwers ben ik niet 100% zeker dat ik alle territoria heb gevonden. Het is de meest stadse broedvogel, en nestelt soms in druk bewandelde bosjes. Ik vond tien territoria. In drie daarvan werd niet gebroed, in één geval mogelijk doordat er in 2006 behoorlijk in het bosje was gedund. Een vierde mislukte door de dood van het vrouwtje (dat ik vlakbij het nest vond), en een vijfde werd in de eifase gepredeerd door een Zwarte Kraai.

In de overige vijf territoria werd met succes gebroed. Deelverliezen kwamen op conto van een pul dat uit het nest viel (oorspronkelijk zes jongen), en predatie van één jong mannetje na het uitvliegen. Er vlogen minimaal 17 jonge Sperwers (11 mannen, 6 vrouwen) rond Groningen uit.

Onder de gevonden prooien bevonden zich: 9 Spreeuwen, 7 Huismussen, 7 Koolmezen, 2 Zanglijsters, 2 Gaaien, 1 Putter, 1 Kneu, 1 Boerenzwaluw, 1 Koperwiek, 1 Grote Lijster, 1 Grote Bonte Specht en 1 Postduif.

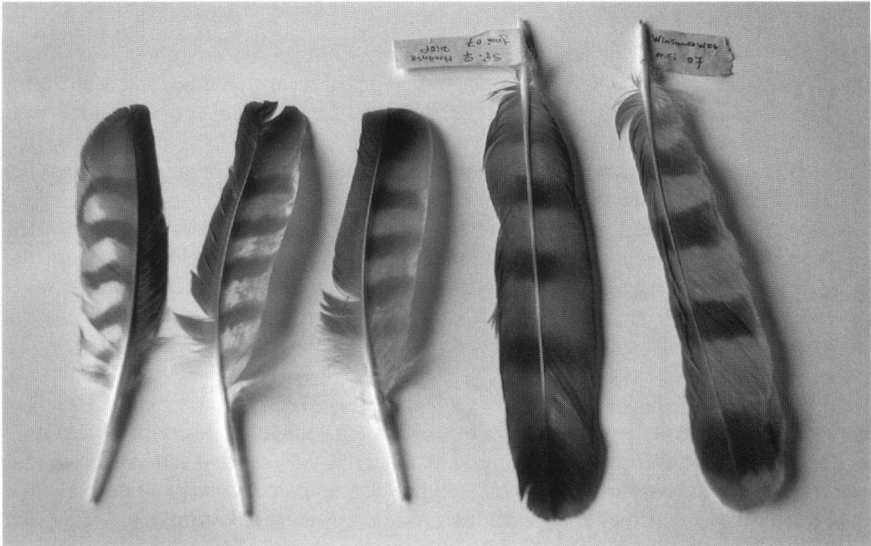

Foto 2. Gevonden ruiveren bij een sperwernest, Groningen, zomer 2007 (Pieter de Haan).
Moulted feathers of Sparrowhawk, found near the nest, Groningen, summer 2007.

Buizerd *Buteo buteo*

Ik vond 18 territoria met nest, en vier zonder nest. De meeste zaten aan de oostzijde van de stad, op de meer beboste zand- en veengronden. In zestien territoria werd gebroed, daarvan mislukten er drie (van 1 nest werden vermoedelijk de eieren uitgehaald door jongens; mededeling Tom Stienstra). Bij een ander nest waren de pullen verdwenen op de dag dat we ze zouden ringen. Een laat nest telde op 25 juni nog kleine jongen, maar was leeg op 16 juli. Op de resterende 13 nesten sneuvelden ook nogal wat jongen. Twee jongen lagen dood onder een nest met oorspronkelijk drie jongen (1x pul, 1x takkeling). Een ander jong van een nest met drie werd door een volwassen Havik gepakt en geplukt (borstveertje Havik gevonden); de beide andere jongen vlogen uit. Bij zes andere nesten met oorspronkelijk drie jongen (tijdens het ringen) werden maar in twee gevallen drie uitgevlogen jongen gezien. Waarschijnlijk speelde hier de verslechtering van het weer, en de daarmee gepaard gaande moeizamere voedselvoorziening, een rol. Op twee nesten werd bovendien een niet-uitgekomen ei gevonden, waarvan eentje een embryo bevatte. In totaal vlogen 25 jonge Buizerds uit.

Als voedselresten vond ik het volgende op de nesten: Veldmuizen, Mollen, Bruine Rat, Woelrat, Kokmeeuw, jonge Kokmeeuw, jonge Kievit, adulte Gaai.

Torenvalk *Falco tinnunculus*

Begin 2007 hingen er twaalf torenvalkkasten langs de randen van de stad. De helft daarvan was ongeschikt: kapot, in een nieuwbouwwijk beland of door jonge

bosaanplant overwoekerd. Op 15 maart hebben Lex en ik drie nieuwe kisten op geschikte plaatsen opgehangen.

Er werden zeven broedplaatsgebonden paartjes gevonden: zes in een kist en één op een kraaiennest in een hoogspanningsmast (Foto 1). Bij één kist werd eind maart/begin april een paartje gezien dat grote interesse in de bak had; vanaf 7 april zat er echter een vrouwtje Wilde Eend op de kist en een mannetje eronder. De Torenvalken werden er de rest van het seizoen niet meer gezien, en ook van de eenden later geen spoor meer.

Bij het paar in de hoogspanningsmast zag ik het mannetje op 16 april een prooi naar zijn broedende vrouw brengen. Op 7 mei had ik mijn twijfel bij het succes van dit nest, en op 9 juni zat er een nest met jonge Zwarte Kraaien in de mast. Een andere mislukking betrof een kist waar op 5 juni nog vijf pullen waren geringd; begin juli waren deze verdwenen (oorzaak onbekend).

In vier kisten werd succesvol gebroed. Eén laat broedgeval had pas rond 3 augustus uitgevlogen jongen. In totaal vlogen er 21 jonge Torenvalken uit, waarvan één jong al snel dood werd gevonden (Tom Stienstra).

Tot in mei leek de stand van de Veldmuis goed te zijn, maar daarna heeft de vele regen mogelijk voor een afname gezorgd. Vanaf eind juli/begin augustus kwamen de Veldmuizen meer beschikbaar, mogelijk geholpen door een weersverbetering, de late hervatting van het maaien en de aanvang van de graanoogst.

Boomvalk *Falco subbuteo*

Er weden diverse Boomvalken waargenomen: door Lex een mannetje ten zuidwesten van de stad op 22 mei, door mij een mannetje op 24 juli en een vrouwtje op 13 augustus ten noorden van de stad. Ondanks enkele dagen gericht zoeken kon ik geen nest vinden.

Discussie

Anno 2007 komen roofvogels rond een stad nogal wat menselijke activiteiten tegen: wandelaars, hondenuitlaters, leefkuilgravende jeugd, bivakkerende zwervers, junks en alcoholisten, homo-ontmoetingsplaatsen, illegale wiettelers (die een nest van de Havik verstoorden) en illegale afvaldumpers. Roofvogels rond Groningen hebben echter weinig last van de traditionele verdelgers, zoals die op andere plaatsen in het land roofvogels te lijf gaan met afschot, vergif en klemmen. Wel vermoeden we dat er van enkele nesten jongen zijn gehaald ten behoeve van de illegale handel.

De grootste bedreiging is ongetwijfeld de stadsuitbreiding, die negatief uitwerkt op het leefgebied van planten en dieren, en op nestelgelegenheid en voedselaanbod van roofvogels. Weide- en akkerland verdwijnen, en dus ook muizen, hazen, vogels en wat niet al. De stad Groningen heeft grootse uitbreidingsplannen, vooral aan de oost- en westkant. Op de Sperwer na, die in Nederland tot de stadsbewonende soorten kan worden gerekend, is geen van de andere soorten echt stadsvogel. Dat bleek al bij de Havik (Dekker *et al.* 2004), maar geldt ook voor Buizerd en Torenvalk. Op één Buizerd na, die ingeklemd zat tussen de ringweg en een klein industrieterrein op 350

meter van het dichtstbijzijnde platteland, grensden alle andere nesten direct aan open platteland. Ook de waargenomen voedselresten wijzen duidelijk in de richting van jacht in het boerenland, en niet in de stad.

Of en hoe roofvogels zich zullen handhaven in het stadsgeweld? Dat is een vraag voor de komende jaren.

Dank

Aan Lex Tervelde voor algehele support (ringwerk, biometrie, klimmateriaal, inventarisatie, literatuur voor het determineren van prooien), en aan Alwin Hut, Theo van Kooten en Tom Stienstra voor het mogen gebruiken van informatie uit hun inventarisatiegebieden.

Summary

Haan P. de. 2007. Breeding raptors in and near the city of Groningen in 2007. De Takkeling 15: 247-252.

During 2007, the small city of Groningen with surrounding farmland (13,650 ha, of which 50.5% built-up, 48.4% farmland and 1.1% woodland) was surveyed for breeding raptors. Forty-seven breeding pairs in five species were located; a sixth species, the Hobby, was seen but nests were not located. Buzzards were most abundant (22 pairs, of which 12 successful pairs raised 25 fledglings), followed by Sparrowhawk (10, of which 5 successful ones raising 17 chicks), Kestrel (7, of which 3 successful pairs raised 21 chicks), Goshawk (7, of which 3 successful and raising 10 chicks) and Marsh Harrier (1 pair raising 2 chicks).

Raptor persecution was not in evidence (apart from the possible removal of some chicks), but disturbance by human activities (both leisure and criminal) was commonplace. The greatest threat to nesting raptors, however, is the expansion of the city, destroying breeding and foraging habitats. Apart from the Sparrowhawk, none of the raptor species adapted to city life to such an extent that breeding and feeding are entirely confined to the city itself. Instead, almost all pairs breed in farmland and woodlots bordering the city, and feed on birds and small mammals in farmland.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
Brown R., Ferguson J., Lawrence M. & Lees D. 1987. Vogelsporen. Tirion, Baarn.
Coombes A. 2005. Veldgids bomen. Van Reemst, Houten.
Dekker A.L., Hut A.L. & Bijlsma R.G. 2004. De opkomst van de Havik *Accipiter gentilis* in de stad Groningen. De Takkeling 12: 205-218.
Hume R. 2006. Vogels van Europa. Unieboek, Houten.
Topografische Dienst 1988. Grote Provincie Atlas Groningen 1:25.000. Wolters Noordhoff, Groningen.

Adres: Aquamarijnstraat 639, 9743 PR Groningen.